

NOTÍCIES DE BELLPUIG (S. XVI-XVII)

Quan preparava aquest article, per aquest especial, que pretenia ser sobre notícies religioses a Bellpuig els segles XVII-XVIII, una conversa amb el Ramon Miró em va demostrar la inoportunitat de donar a conèixer les dades recollides, ja que eren conegudes pels lectors a través dels articles publicats en aquests anys passats tant pel Jaume Torres com pel mateix Ramon Miró. De totes maneres, de la “crema”, n’he pogut salvar alguns apartats, que crec que poden donar una mica de llum, en alguns aspectes dins de la vida de les confraries. Aquesta serà la primera part del treball, i la segona serà donar a conèixer un nou contracte a un botxí i algunes notícies sobre execucions i delinqüències.

I.2- DONACIÓ D’UN ESTENDARD

Probablement la congregació més popular durant els segles XVII i XVIII, fou la de la Sang de Jesucrist, que des de la vinguda del St. Crist de Bormio tingué molta importància. L’any 1626 es va rebre la relíquia de St. Isidre, que aquesta confraria es cuidà de mantenir (1). Sobre aquesta relació entre el St. Crist i St. Isidre, he trobat un document de la donació d’un pendó feta l’any 1635 (2), que diu el següent:

El dia 15 de març de 1635, Melcior Solà, botiguer de draps, atorga al Rnt. Iñigo de Paz, prevere i beneficiat de St. Nicolau, i a M^{re}. Josep Tudela i Josep Solà, absents, capitans de la confraria de la Sang de Jesús, d’un estendard safata doble verd i pintat d’una part, d’una figura del St. Crist i les armes de Melcior Solà i per altra part, St. Isidre —en el document es diu que es necessita per la Sta. Creuada—, amb la condició que mai no es podrà treure de dit estendard les armes del Melcior Solà.

I.2- LA FORMACIÓ DE LA CONFRARIA DE ST. ROC I ST. SEBASTIÀ

En els nos. 123 i següents, Ramon Miró publicà un treball sobre la celebració de la festa de St. Roc a la vila de Bellpuig i ens parla que la confraria de St. Roc ja venia del segle XVI i que no es pot assegurar quan es van ajuntar les dues confraries —la de St. Roc i St. Sebastià—. Sobre aquest fet, he trobat un document que crec important, i que dóna una mica de llum a aquest assumpte, encara que no de manera definitiva. Anem-lo a veure: (3)

El dia 17 de maig de 1635, els paers de Bellpuig, Pere Tarroja, Josep Soler i el fuster Pere Domingo, després de la deliberació feta pel Consell, “atenent que els menestrals de la vila han demanat als paers que els fos concedida la capella de St. Roc i St. Sebastià, amb els ornaments, figures i tabernacle i estendard i altres coses com el bassí i les taules de la fira i altres que ara té la dita capella, amb la nominació de capità i administració de aquella que té i acostuma fer el Consell cada any d’elegir, que ho pugui fer d’avui en endavant els dits menestrals i germans entre

si" i els paers de Bellpuig atorgaven el que els demanaven els representants dels menestrals, que eren Bertomeu Fau, cordeler, Cebrià Viladot, boter, Anton Vilamajor i Baltasar Gener, substitut de Francesc Gener, notari, reservant-se la vila que la patrona de dita confraria fos la Senyora Major. Feien de testimonis els negociants de Bellpuig, Francesc Ponces i Miquel Copons.

1.3- UNA INTERCESSION DE LA VILA PER UN EXCOMUNICAT

En el segle XVII, el poder de l'església era omnipresent i aquí exposo el cas d'un bellpugenc, Felip Portell, que després d'endeutar-se no va poder tornar els diners, se li embargaren els béns i foren venuts. Hi devia haver un creditor que es quedà sense cobrar, però amb la suficient influència, que movent els fils necessaris, féu que Felip Portell fos excomunicat fins que no pagués el deute. Davant la impossibilitat real de fer el pagament, el dia 28 de novembre de 1635 (4), reunits els paers de Bellpuig i els capellans de la Venerable Unió informaven que Felip Portell, home de més de 70 anys, i a instàncies de Bonaventura Muntaner de Cervera, per algun deute pecuniari i secular, des del 21 de gener passat, o sigui, des de fa 10 mesos està excomunicat. Després de la publicació de l'excomunió per part del Rnt. Capellà Major de la parroquial de Bellpuig i també segregat del gremi de l'església i privat d'oír els divinals oficis i de poder assistir a ells i referent al dit Portell, informen que és tan pobre i miserable que no té cases ni propietats, ni béns propis i que viu a casa d'un fillastre i que per l'edat que té està impossibilitat de treballar i viu de la caritat perquè les propietats que tenia foren embargades per la Rnt. Comunitat de Preveres de Bellpuig i altres creditors —d'això es devia doldre, el que no havia cobrat res, ja que s'havia adonat que "ells" sí que havien venut els béns i s'havien repartit els diners i a ell no li havien dit res, i potser per aquest motiu, aquesta reacció de la Rnt. Comunitat per salvar una ànima— i ho han venut tot i aquelles ja estan en mans de tercers, pel que demanen a l'Il·lustríssim Sr. Bisbe de Tarragona i als seus oficials i vicaris, misericòrdia i que sigui absolt el dit Portell i que se li permeti tornar al gremi de la Sta. Mare Església Romana, ja que si morís repentinament es perdria la seva ànima... I el document acaba insistint en la impossibilitat que té de pagar el deute.

1.4- FUNDACIÓ DE LA CONFRARIA DE LA MINERVA

En l'article publicat per R. Miró sobre la Verge dels Dolors, a EL PREGONER D'URGELL núm. 155, en la nota 7, ens diu que l'any 1677 es féu venir la Minerva i es formà una arxiconfraria.

També he trobat en un document notarial de quan es va formar aquesta Confraria de la Minerva a Bellpuig i el més significatiu de tot és que fou feta i creada per la Paeria de Bellpuig, el 17 d'abril de 1673 —en uns anys en què Mn. Bach i Riu ens informa que hi havia una inflació religiosa—. La missió de la confraria de la Minerva —segons la G.E.C.— està constituïda en honor de Jesucrist i s'introduí a Catalunya a principis del segle XVII. Els confreres tenien l'obligació de celebrar un acte d'adoració a una processó eucarística. També havien de muntar i guardar el Monument del Dijous Sant i tenir cura de la processó del Corpus i de les enramades de la seva vuitada. En fi, anem al document:

El dia 17 d'abril de 1673 (5), nos Isidre Calbís, notari, Josep Anguera, farmacèutic, i Miquel Penella, sastre, paers, després de la reunió amb el Consell dels particulars i segons consta en el llibre de determinacions del Consell de Particulars i amb auto i decret del batlle Isidre Exalà, mercader, a major Glòria i Honor de l'Omnipotent Déu i de la Verge Maria i tota la Cort Celestial i per a remei de les ànimes, instituïm i fundem a l'Església Parroquial de St. Nicolau, la Confraria de la Minerva a la Capella del St. Cristo i perquè pugui suportar tots els gastos, la paeria li assigna:

1— El censal mort de 179 ll. que fa que cada any pagui 179 sous, el ferrer Joan Miquel.

2— El censal mort de 20 lliures, que fa que cada any pagui de pensió 20 sous, Lucas Seguí.

En cas que aquests deutors volguessin pagar el seu deute, que ho facin a l'Arxiu de la Rnt. Comunitat amb el coneixement dels Capitans i Clavaris de dita confraria.

I la paeria es compromet també a donar, pels segles dels segles, 26 lliures de cera cada any, per celebrar la festa de la Minerva tal com consta en acta del 15 de novembre de 1671.

Però a canvi, la paeria de Bellpuig demanava:

1— Que els capitans i clavaris de dita confraria del St. Crist tinguin cada tercer diumenge de mes, mentre lo Ssm. Sagrament que sia alabat per sempre, estarà present, d'encendre a l'altar major 20 llums de cera blanca.

2— Que hagin de portar per la processó que es farà 2 atxes de cera blanca cremant.

Tot això era acceptat per Miquel Tallaví prevere i capità eclesiàstic de la confraria i Jaume Granyó i Francesc Tarrós, capitans, i Joan Rosell, notari, clavari de la confraria de Nostre Senyor, i Jaume Mosset, Francesc Gili, Josep Payui, Isidre Pasqual, farmacèutic, Simó Llusà, Jaume Obrador, Joan Duals, cirurgià, i Agustí Roma, en representació de tota la confraria, accepten la fundació i agregació de la confraria de la Minerva a la Confraria de Ntre. Senyor Jesucrist Crucificat.

2.— SOBRE BOTXINS, EXECUCIONS I ASSASSINATS

En algunes converses amb el Ramon Miró, hem parlat reiteradament sobre l'aplicació de la pena de mort a Bellpuig i ell manté que malgrat que es tinguin notícies d'algunes execucions, aquestes no devien ser nombroses. Personalment, crec que fins a la fi del s. XVI, hi devia haver molt sovint execucions, encara que no hi pugui fer gaires aportacions. De totes maneres, espero donar una mica de llum al tema, amb aquest apèndix de l'article que tenia pensat en principi.

2.1- EL CONTRACTE D'UN BOTXÍ (1594)

El dia 31 de març de 1594 (6), se signava el següent contracte entre el representant del Duc de Sessa i el botxí, Joan Rodríguez.

“Jo, Joan Rodríguez, executor reial, domiciliat a Lleida i nascut a Enozocen del regne de Portugal, convin i prometo de bona fe a Antoni Folch de Cardona, Còrdova, Anglesola, Duc de Sessa (...), Sr. de les Baronies de Bellpuig d'Anglesola de la diòcesi de Vic i de la vila de Linyola de la diòcesi d'Urgell, i, en la seva absència, al Sr. Millano Munyol, les següents capitulacions:

1— Que jo, Joan Rodríguez, l'haig de servir en l'ofici d'executor de sentències criminals, com fins avui és costum en dita Baronia; això és, en executar totes les sentències que es donaran d'aquí en endavant contra qualsevol persona, “així de penjar, com de esquarterar, com de assotar y també torturar y tot el que faci falta” i que hagi de venir a les meves costes i despeses des de la ciutat de Lleida, on visc, i en cas de que no pugués venir per estar malalt, o per motius que hi hagués molta feina a la ciutat de Lleida, farà venir un substitut o mosso, “bo y suficient y hàbil per executar dites sentències criminals y torturar el que serà necessari” i això serà per un espai de 3 anys, des del dia present en endavant, pagant-me el venedor o Governador de les Baronies 10 lliures per cada any,, 5 lliures a pagar per la Fira de Rams i les altres 5 lliures per la Fira de St. Roc, i que també hagi de donar després de la primera paga “les taules de la dama”, només en la Fira d'Agost i tots els vestits dels penjats a qui executaré les sentències han de ser per a mi, sense que cap persona pugui prendre cap peça de roba, com s'acostuma a fer arreu.

2— Jo, Millan Muñoz, vehedor del Sr. Duc, prometia que pel treball d'executor se li pagarien les 10 lliures i que havia de venir sempre que se'l demanés i encara que no se'l demanés havia de venir obligatòriament a totes les fires de la vila de Bellpuig.

2.2— SOBRE BANDOLERS I EXECUTATS

Per fer alguna aportació nova m'he basat en l'“Index del Sumario de las Escrituras y otros papeles que existen en el archivo del Excmo. Sr. Duque de Sessa...”, que es troben a l'Arxiu de Cervera, i fent un repàs he trobat les següents notícies sobre bandolers i execucions.

Índex n. 219. Cartes expedides pel Tribunal de la Sta. Inquisició i presentades al Governador de les Baronies, Gaspar de Calders que té tancat a la presó del castell de Bellpuig Francesc Barrufet, familiar del St. Ofici perquè l'alliberi i li retorni els dos pedrenyals —dos escopetes— una daga i altres coses.

Índex n. 254. Una súplica presentada el 9 de desembre de 1686, per part de Fcesc. Tiell, Jaume Joan Bosch i Pau Rulló, detinguts a la presó del castell de Bellpuig, per sortir-ne.

Índex n. 262. Detenció del soldat Francisco López per haver atacat el paer en cap de St. Martí de Maldà Rafael Coll.

Índex n. 270. Janot Cescases demana el 20 de juny de 1521 que se li arreglin els danys que li han causat Lluís Sedano i altres particulars de St. Martí.

Índex n. 294. El 22 de maig de 1687, és lliurat a Barcelona Francesc Tiell, de Castelnou de Seana, perquè remi a galeres per vida; i Josep Roset, de Sta. Coloma de Queralt, per remar-hi 10 anys.

Índex 311. Qüestió entre els batlles de Tàrraga i Bellpuig per un home que va cometre un delicte a Tàrraga i fou detingut a Bellpuig el 1495.

Índex 405. Capitulació entre les ciutats de Lleida i Balaguer, viles, llocs, baronies i subvegueries per perseguir bandolers, lladres i facinerosos, que tenen oprimida i atemorida la terra.

Índex 429. Els dies 9 i 10 d'agost de 1504, dos pastors que guardaven bestiar al terme de Monparler foren ferits.

Índex 463. Procés contra Pa i Vi que, juntament amb un altre bandoler, fou ajusticiat.

Índex 476. Procés criminal contra diferents lladres de camins reials, entre ells Ramonet Berges de Sallent, que fou sentenciat per Tomàs Joan Torres assessor ordinari de les Baronies per l'Il·lustre Raimundo de Cardona i que foren executats a la forca de pedra del terme de Bellpuig.

Índex 494. Carta del virrei del 6 de maig de 1561, a l'Il·lustre Ferran de Cardona que es trobava a Bellpuig, on li demanava que posés remei contra els bandolers que atemorien la terra i que els perseguís.

2.3— L'ASSASSINAT DE RAFAEL ASTER

I per acabar aquest article, ho faria amb la notícia d'un assassinat. Desconec qui fou la víctima, però se n'asseguraren de matar-lo i suposo que devien ser diverses les persones que li dispararen. El cas fou que un dimecres, 22 d'abril de 1626 (7), entre les 11 i les 12 de la nit i al portal de la Bassa de Bellpuig dispararen contra Rafael Aster i el feriren en el braç esquerre, prop de l'espatlla o muscle, amb tres pilotes, i dues d'elles li travessaren el cos amb dos forats a l'esquena i tres forats al braç esquerre i dos anaven del braç a l'esquena, i tres forats en el gipó —peça de roba— i altres tres en la màniga esquerra de la camisa amb molta sang i en la capa tenia tres forats; i a conseqüència de la pedrenyalada, va morir. El batlle Rafael Calbís hi envià un subordinat, Salvador Ubach, que el va cridar tres cops i en no contestar-li, el va donar per mort.

ESTEVE MESTRE I ROIGÉ

1) — Vid. referències a diferents articles Ramon Miró "La Festa Major de la vila", n. 118-9.

2) — AHCC. Not. de Bellpuig, Francesc Gener, Manual 1635.

3) — AHCC. Not. de Bellpuig, Fcesc. Gener, Manual 1635.

4) — AHCC. Not. de Bellpuig, Fcesc. Gener, Manual 1635.

5) — AHCC. Not. de Bellpuig, Joan Rosell, Manual 1673.

6) — AHCC. Not. de Bellpuig, Joan Gener, Manual 1594.

7) — AHCC. Not. de Bellpuig, Fcesc. Gener, Manual 1616.